

taan). Etääntymisen välitön yksilötason vaikutus on pääsy kilpailijoiden edelle. Dynaaminen vaikutus nähdään vaikkapa tiedemaailman tendenssissä palkita – so. vahvistaa – akateemisia tähtiä tai ”huippuyksiköitä”. Tasa-arvoa tuottava vastamekanismi olisi joidenkin kuntien koulutuspolitiikassaan soveltama myönteinen erityiskohtelu.

Katsaus eriarvoisuuden historiaan on terve muistutus siitä, miten mielikuvat voivat johtaa harhaan. Karkeasti yksinkertaistaen – tässä en tee lainkaan oikeutta Therbornin tiiviille, mutta vivahteikkaalle tarkastelulle – maailmansotien jälkeinen aika on ollut tasa-arvon voitokulkua maailmassa. Tuohon aikaan terveyden (elämnehtojen) tasa-arvo alkoi edistyä, samoin eksistentiaalinen tasa-arvo. Identiteettipolitiikan edistyttyä ihmisoikeuksien piiriin ovat päässeet niin naiset, lapset, alkuperäiskansat kuin useat etniset ryhmätkin. Seksuaalinen diskriminaatio on niin ikään vähentynyt radikaalisti. Kastilaitos on muodollisesti hävitetty.

Resurssipuolella tuloerotkin kaventuivat pitkään ja reippaasti, ainakin maiden välillä.

Koulutus on tasa-arvoistunut 1980-luvun jälkeen ja samalta näyttää vallan jaon kehitys. Vielä Suomen itsenäistyessä suurin osa Euroopan maista oli monarkioita, joissa hallitsijalla oli todellista valtaa.

Kehitys on ollut kuoppaista, toteaa Therbornkin, eikä tasa-arvon edistyminen ole lainomainen väistämättömyys. Yksien rajoista on tullut vastaan sosiaalisen median kyvyssä mobilisoida ihmisiä muutosvoimaksi. Lisäksi tulonjaon kehitys viime vuosikymmeninä avaa huolestuttavan skenaarion talouden finansialisaation eli rahoitusmarkkinoiden roolin kasvun seurauksista. Se yhdistettynä pääoman vapaaseen liikkuvuuteen on johtanut pahenevaan resurssien eriarvoisuuden ja demokratian kaventumisen muodostamaan noidankehään.

Tässä ei ole tilaa esitellä koko päättelyketjua, mutta kokonaisuutena Therborn väittää, että tasa-arvon tulevaisuus ratkaistaan kolmella kentällä, jotka voisi tiivistää kamppailuksi eriarvoisuuden kasvoista, eriarvoisuuteen vaikuttavista instituutioista ja kamppailuksi keskiluokan sieluista. Eriarvoisuus-

den kasvot ratkaisevat sen, millaisia mielikuvia eriarvoisuus ja sen vaikutukset tuottavat. Eriarvoisuus tunnutaan usein mieltävän kateudeksi, joka kohdistuu ”menestyjiin”, tai niihin, joilla on omaisuutta satumaisesti. Paljon olennaisempaa olisi mieltää eriarvoisuuden seuraukset jakautuman häntäpäässä. Eriarvoisuuden pitäisi henkilöityä heihin, joiden elämää, valinnanmahdollisuuksia tai kunnioitusta eriarvoisuus seurauksineen loukkaa.

Sillä puolestaan on merkitystä silloin, kun keskiluokka päättää, tukeako tasa-arvoa puoltavaa politiikkaa vai ajaako eriarvoisuuden edistymistä. Tämän kehityksen ratkaisevat kamppailut puolestaan käydään suhteessa perheinstituutioon, kansallismielisyyteen ja kapitalismiin. Miten taisto päättyy, on hämärän peitossa. ”Kummalla puolella itse aiot olla?” päättää Therborn teoksensa taistolaiskaikuihin.

Eriyismaininnan ansaitsee Tatu Henttonen sujuvasta käännöksestä, jonka myötä Therbornin monopolivista teosta on ilo lukea. Suosittelem tutustumaan kirjaan monipuolisena johdatuksena eriarvoisuudesta yhteiskunnallisena kysymyksenä.

Eliitti täysin levällään?

JARI KIRSILÄ

Klassinen eliittiteoria on pitänyt eliittejä demokratian vastaisina: yhtenäinen, itsetietoinen ja konspiratiivinenkin etuoikeutettujen ryhmä tekee koko yhteiskuntaa koskevat päätökset ohi suurten massojen. Mitä suljetumpi, sen vakavampi uhka eliitti on demokratialle.

Kuinka on laita nyky-Suomessa, uhkaako eliittimme demokraattista järjestystä? Vai koostuuko se modernisti ajattellen joukosta useita eliittejä, joiden keskinäinen kilpa lopulta toteuttaa demokratiaa?

Valtio-opin professori Ilkka Ruostetsaari kertoo tutkineen-

Ilkka Ruostetsaari
Vallan sisäpiirissä
Vastapaino, 2014

sa eliittejä 30 vuotta; tämä kirja on yhteenveto tuosta kaikes-ta. Aikaan mahtuu 1990-luvun lamasta alkanut hyvinvointivaltion kriisi ja yhteiskunnan eriar-

voistuminen. Viimeisin Suomen historian kolmesta kouraisevim-
masta murroksesta.

Erinomainen ajanjakso tut-
kia, muovaako eliitti yhteiskun-
taa vai onko se itse yhteiskunnan
kehityksen muovaama.

Eliittiä ovat ennen muuta he,
joilla on virallinen asema. Vuon-
na 2011 heitä olivat ne 1 409
suomalaista, jotka tekivät tär-
keitä päätöksiä politiikan, jul-
kishallinnon, järjestöjen, elin-
keinoelämän, median, kulttuu-
rin ja tieteen huipulla. Heille ja
heidän edeltäjilleen Ruostetsaa-
ri teki kyselytutkimukset vuosi-
na 1991, 2001 ja 2011.

”Kansainvälisestäkin ainut-
laatuiseseen” aineistoon nojaten
Ruostetsaari antaa ymmärtää,
että eliittimme istuu aika mu-
kavasti demokratiaan. Vuonna
2011 se oli vähemmän eksklu-
siivinen kuin 1990-luvun alussa.
Se oli muuttunut fragmentaari-
semmäksi ja ”tarjoaa kansalaisil-
le (...) kykyjään vastaavat edel-
lytykset nousta sosiaalisessa hie-
rarkiassa aina yhteiskunnan hui-
pulle saakka”.

20 vuodessa valtaeliitin yhte-
näisyys on rapissut monesta nur-
kasta. Suuret ikäluokat ovat jou-
tuneet luovuttamaan ison osan
vallastaan nuoremmille, lähinnä
”lähiöiden sukupolvelle”. Nais-
ten osuus herraseurassa on tup-
laantunut 12 prosentista 26:een.
Yhä useampi vastasi, että suku-
puoli ei ole vaikuttanut heidän
urakehitykseensä.

Tuloerot jakavat eliittiä sii-
nä missä kansaakin; suurim-
milleen ne ovat revenneet elin-
keinoelämän ja kulttuurieliitin
välillä. Ruotsinkielen aiemmin
niin vahva perinne on väljähty-
nyt eliitissä edelleen, vaikka on
kaksinkertainen väestöosuuteen-
sä nähden. Eikä eliitti rekrytoidu

enää yhtä paljon Etelä-Suomesta
kuten 1990-luvun alussa.

Hyvä koulutus on eliittiin ko-
hoamisen edellytys, mutta kan-
san ja eliitin koulutusasteen ero
on supistunut, kun yleinen kou-
lutustaso on noussut. Hyvä kou-
lutus ei takaa enää hyvää asemaa.
Eikä vanhempien koulutus enää
periydy lapsille samassa määrin
kuin 1990-luvun alussa. Niinpä
vuonna 2011 aiempaa harvem-
pi sanoi koulutuksen edistäneen
uraansa. Omat kyvyt olivat tul-
leet yhä tärkeämmiksi.

Kun sosiaalinen kierto on li-
sääntynyt, on valtaeliitin sosiaa-
linen pohja laajentunut: alem-
pien sosiaalisten kerrostumien
osuudet eliiteissä ovat kasvaneet.
Eliittimme ei uusiudu sisäsiittoi-
sesti, vaan uusiutumisesta huo-
lehtii ”ranskalainen hissi”, joka
kuskaa väkeä eliitin ja kansan
välillä.

Tarinaa epäyhtenäisestä, ”de-
mokraattisesta eliitistä” vahvis-
taa eliitin elintapojen kehitys.
Eliittimme välttää pohjoismai-
seen tapaan ”pröystäilyä”. ”Ta-
vallisuus” ja ”huomattava vaa-
timattomuus” ovat sen tavaram-
erkkejä. Eliitti ei elitistisiä ur-
heilulajeja harrasta, eivätkä eri
eliitit jaa yhtenäistä elämänta-
paa.

Melkein hälyttävältä kuulos-
taa, että eliitin yhteydenpito-
ja vuorovaikutusverkosto on ra-
pautunut. Yhteydenpito henki-
löihin ja instituutioihin on vä-
hentynyt sitten 1990-luvun,
myös ulkomaille.

Kaikki siis hyvin demokratias-
sa? Ei aivan. Kirjansa loppupuolella
Ruostetsaari palaa keskustele-
maan tutkimuskirjallisuuden
kanssa. Eliitin kehitys fragmen-
taariseen suuntaan on ollut lo-
pulta vähäistä, usein prosentin
kymmenyksiä. Ja hidasta, mui-

hin Pohjoismaihin verrattuna.
Suuri murros ei olekaan yltänyt
koko voimalla eliittiin. Miksi?

Kehitystä on hidastanut suo-
malaisen hallitusjärjestelmän
”kitti”, jonka Ruostetsaari pel-
kää nyt rapautuvan. Suomelle on
ollut tyypillistä kansalaisyhteis-
kunnan ja valtion toisiinsa kyt-
keytyminen. Nyt varsinkin poli-
ittisten yhdistysten rooli eliit-
tien ja kansan välittäjänä ja suo-
japuskurina on vähentynyt.

Puolueet kytkeytyvät kansa-
laisyhteiskuntaan yhä heikom-
min paikallisjärjestöjensä kaut-
ta. Ne ovat lakanneet olemasta
kansanliikkeitä ja muuttuneet
valtiollisiksi vaalikoneiksi. Meil-
lä vaaliosallistuminen on laske-
nut muita Pohjoismaita jyrkem-
min. Kiinnostus politiikkaa koh-
taan sinänsä on pysynyt suurena.

Kaiken kaikkiaan *Vallan sisä-
piirissä* on hyvin huolellinen ja
onnistunut yhteenveto suoma-
laisen eliitin kehityksestä ja eliit-
tejä koskevasta tutkimuksesta.
Sen vahvuus ei ole vain empii-
rinen aineisto vaan alan keskus-
telun hyvä hallinta. Silti mie-
tin, jäävätkö empiiriset tulokset
ja teoreettisempi keskustelu kir-
jassa hieman erilleen. Pisimmälle
menevät pohdinnat kun näytti-
vät äkkiseltään kumpuavan tut-
kimuskirjallisuudesta.

Vaikka kirjan otsikko viittaa
valtaan, ei näkökulma ole val-
lankäytössä vaan vallankäyttä-
jissä, ”sisäpiirissä”. Olisiko kuva
vallasta yhtä fragmentoitunut,
jos näkökulma olisi hieman toi-
nen? Onko meillä sittenkin yh-
tenäisempiä ja toimivampia val-
lankäytön verkostoja, joita tutki-
muksen kohdistaminen aseman
perusteella määritettyyn eliittiin
ei paljasta? 1 409 vaikuttaa ensin
pieneltä ja jo pian isolta luvulta.
Tässäkö he todella ovat?